

УДК 16

Яцук Н. Є., Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького

ЛЮДИНА НАД ПРІРВОЮ ІНДУСТРІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО БУТТЯ

Автор розмірковує над постмодерністськими концепціями сучасних антропологічних процесів і приходить до висновку про необхідність створення антропологічної моделі з ключовим поняттям виходу.

Ключові слова: міф, циклічна еволюція Космосу, постіндустріальне суспільство, антропологічні процеси, вихід.

Яцук Н. Е., Ивано-Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого

ЧЕЛОВЕК НАД БЕЗДНОЙ ИНДУСТРИАЛЬНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Автор размышляет над постмодернистскими концепциями современных антропологических процессов и приходит к выводу о необходимости создания антропологической модели с ключевым понятием выхода.

Ключевые слова: миф, циклическая эволюция Космоса, постиндустриальное общество, антропологические процессы, выход.

Yatsuk N. Ye., Ivano-Frankovsk University of Law named after King Danilo Galytsky

A MAN UNDER THE PRECIPICE OF INDUSTRIAL AND INFORMATION EXISTENCE

The author contemplates post-modern concepts of contemporary anthropological processes and makes a conclusion about the vitality of building an anthropological model with the key concept of way-out.

Keywords: myth, cyclic evolution of the cosmos, postindustrial society, anthropological processes, way-out.

Актуальність даного дослідження, як і досліджень такого роду загалом, можна ствердити влучним висловом С. Хоружого: «Сучасна ситуація світу і людини несе кризові і катастрофічні риси. Сьогодні з цим ніхто не сперечається ... Для філософської ... свідомості на першому місці стоїть питання про природу і витоки ситуації: на якому рівні реальності, у якій сфері явищ лежать її корені, її породжувальні фактори», що «треба шукати на антропологічному рівні, у процесах, що відбуваються з

людиною» [1, с. 38]. Природа сучасної людини має найбільш адекватну рефлексію у філософії постмодернізму – явищі такому ж ексцентричному, як і сама модель людини, запропонована цією філософською теорією. Будучи розмитим, нецілісним – атомізованим – постмодернізм показує людину на критичних межах її буття. З одного боку, це, начебто, демонструє велич і могутність людини (як далеко вона може зайти у своїх досягненнях і здобутках!), а з другого, у жодній філософській рефлексії людина ще

ніколи не поставала такою змученою, виснаженою, невпевненою і самотньою, загубленою, майже втраченою. Цей портрет людини змалювали (мусили змалювати) М. Фуко, Ж. Дельоз, Ж. Деріда, П. Рікер ін. Хорошу палітру фарб підготував (мусив підготувати) для них К. Леві-Стросс. А цілісну канву (полотно, щоб людина все-таки не розсипалась на атоми, а утрималась у своїй цілісності), – Е. Гуссерль. Це той мислитель, що, на наш погляд, перевершує усіх постмодерністів передусім тим, що пропонує виправданий, аргументований і дуже сучасний варіант компромісу: так людина ексцентрична, її можливості безмежні, але людина і центрична водночас, як частина буття вона не дорівнює цілому буттю, вона «закинута» у нього, її свідомість має свої горизонти, і вони визначаються координатами часу і простору («тут-буттям»), тому свідомість приречена кружляти навколо тіла, а будучи стомленою, виснаженою, має те тіло місцем свого відпочину і рекреації. Проте, як справедливо зазначає С. Хорунжий, «старі концепції не пояснюють сучасних антропологічних процесів» [1, с. 38], потрібні нові підходи до пояснення феномену людини і створення нових антропологічних моделей.

Новизна нашого дослідження полягає у тому, щоб застосувати до сучасних моделей людини методологію багатоаспектної циклічності, відповідно до якої Космос еволюціонує, проходячи через різного роду цикли, показовим прикладом яких може бути звична для сучасної людини циклічність доби, тижня, місяця, пів року, року, десятиліття, століття... А далі, як зазначає Г. Щокін, з огляду на конечність людського життя, циклічність не вкладається у поріг людського осмислення. Для безкінечного Космосу поняття циклу має зовсім інші виміри, що обертаються до людини такими додатними для сприйняття поняттями як кінець світів [2, с. 3–45].

Аналіз попередніх публікацій показує, що детального дослідження антропологічних проблем під зазначеним кутом зору не проводилося. Вихідним пунктом, що підштовхує до подібних роздумів вважаємо тезу В. Лекторського такого плану: «деякі теоретики ... порівнюють перехід життя у кіберпросторі з переходом від сільського способу життя до міського» [3, с. 3–45].

Мета нашої роботи полягає у тому, щоб аргументувати думку, що в унісон із загальними еволюційними процесами Космосу соціальний простір пронизують різноманітні еволюційні імпульси. Різні соціальні явища мають свої власні еволюційні цикли, до прикладу, релігія еволюціонує через форми первісних культів, етнічних релігій (язичництва), християнства (що має власний еволюційний цикл: середньовічне (католицьке) християнство, протестантизм, християнські неорелігії); соціальна інфраструктура проходить доіндустріальний (аграрний), індустріальний, постіндустріальний (інформаційний) періоди; людське пізнання еволюціонує через віру, знання, інформацію; державна інституція – через теократію, монархію, республіку і т.д. За твердженнями Г. Щокіна еволюційні імпульси мають різні лінії: маятник (як взаємоперехід протилежностей у Геракліта), хвиля, спіраль і коло [2, с. 5]. Одні соціальні явища щодо інших виконують роль зовнішніх чинників розвитку, але кожне явище має внутрішні закони своєї природи і циклічно розвивається за ними. Коли у суспільстві водночас завершується значна кількість циклів соціального розвитку, маємо явище, ідентичне параді планет у Космосі, що супроводжується різними катаклізмами. Людина дотепер розумілась як істота біосоціальна, причому «біо» (тілесність) характеризується як, фактично, константа (радикально людина не міняється, а тільки пристосовується до середовища), а «соціо» виступає як деяка змінна, похідна від соці-

ального буття (алгебраїчно людину можна подати у вигляді простого лінійного рівняння). Така людська природа уможливила те, що людський спосіб протягом історії радикально міняється. Сучасна людина потрапила у черговий «парад» соціальних катаклізмів і шукає «виходу». Тому саме «вихід» стає новим, одним із ключових понять філософської рефлексії сучасної людини.

Завдання дослідження полягають у такому: 1) показати, що вагомим чинником соціального-антропологічного «перезавантаження» є демографічний фактор; 2) розкрити постать О. Конта як першого сміливця, що наважився підштовхнути людство у невідомому напрямку – до індустріалізації як вершини на цьому шляху (за індустріалізацією він нічого не обіцяв); 3) розкрити справжню «ціну» індустріалізації як необхідності працювати більше (на себе і на машину); 4) провести аналогії між аграрно-індустріальним та індустріально-інформаційним переходами людства; 5) обґрунтувати, що філософською метатеорією індустріалізму є деїзм; 6) обґрунтувати необхідність нової філософської метатеорії, що лежатиме в основі постіндустріального буття людини, її праобразом має стати світоглядне вчення Г. Сковороди про Бога водночас трансцендентного й іманентного (такого, що існує і у створеному ним світі, і сам по собі). У цій теорії важливе місце мають посісти уже згадуване поняття «виходу» (під кутом зору запропонованого Е. Гуссерлем учення про інтенціональний характер свідомості) та поняття серця як «чакри» (що впливає з дуже слухної ідеї Г. Хамітова про ментальний взаємовплив Сходу і Заходу [4, с. 7–8]; 6) показати, що звернення до міфу у кінці індустріального шляху є не випадковим, адже усі «ізми» ведуть тільки вперед і тільки в одному напрямку, забезпечуючи прогрес заради прогресу, міф же пропонує протилежне – вперед, але в інший бік.

Розв'язуючи перше завдання, звернемося до нашої невмирущої української спадщини, зокрема до І. Франка, який пише, що ділення ґрунтів має сенс до такої найменшої частки (аграрного атома), щоб та земля давала можливість «держати стільки худоби, скільки треба для її обробітку» [5, с. 122]. (Не можемо не зазначити, що тільки цим своїм відкриттям, І. Франко заслуговує, щоб його поставити в один ряд із тими античними мислителями, що підняли питання про ділимість-неділимість атома, а також – І. Кантом, що включив дану дилему до антиномій людського розуму). Такий «аграрний атом» представляє собою мікрокосм, цілісну натуральну господарську одиницю, що для свого буття не потребує жодних інших факторів, окрім природного – сонця, дощу... (до речі житницею Європи Україна була, завдячуючи саме цій обставині, а не сучасним технологіям). Порушення «аграрного атома» (розбиття на дрібніші частини) ознаменовує початок розпаду традиційного суспільства, орієнтованого на цінності аграрної (оріанської) культури. Цей «аграрний атом» не передбачає ізоляції від решти світу, навіть, навпаки, демонструє свої зв'язки з ним (дотичність земельних ділянок...). Але він і не передбачає залежності від них, оскільки може вижити сам. Таким чином постає абсолютно вільною, незалежною одиницею аграрного буття. Якісь тривалі зв'язки між «аграрними атомами» – не що інше, як аналог атомної взаємодії в структурі молекули, що в ході хімічної реакції можуть бути розірвані без загрози для існування атома. Якщо до зазначеного вище додамо поняття екстенсивного та інтенсивного виробництва, то зрозуміємо, що через останнє демонструється спроба реанімації «аграрного атома» засобами штучної терапії. Але, як показала історія, ця терапія рятує тільки окремі «аграрні атоми», а не аграрне буття загалом. Постає цілком логічне питання: «яка сила роз-

била аграрний атом?». Відповідь лежить на поверхні досліджень усе того ж І. Франка, який присвячує величезну кількість праць проблемі еміграції галицького населення: люди тікають зі своїх земель, бо останні роздроблені на такі шматки, що не представляють цілості, з них не можна вижити, попередньо не «підлатавши» нецілісність грошовими вливаннями (кредитами), наперед знаючи про неможливість їх повернення. Як це назвати як не сповільненим вмиранням аграрної людини? Отже, сила, що розбила «аграрний атом» – та, що змусила ділити господарські землі за межею допустимого поділу – збільшення родини – демографічний фактор. Нова кількість населення просто не вмістилася у форму аграрного буття. Потрібен був якийсь вихід.

Вихід запропонував О. Конт – до індустріалізації, абсолютно іншого буття з його пріоритетною цінністю – перекласти на машини частину рутинних обов'язків окремого індивіда, щоб вивільнити час для розвитку його природних здібностей. Потребувалось радикальне соціальне перезавантаження, націлене на добування уже «індустріального атома», яким мала стати кожна окрема людина, що доповнить свою господарчу сферу до цілісності машинами. Як важко відбувався цей процес в ім'я такої красивої мети: кожна людина – повноцінний соціальний атом! Про це пише І. Франко, згадуючи як нерідко старші люди зі смутком говорили про панщину – добрі часи, коли їх не обкладали непосильними податками, а тільки 2-3 днями панщини на тиждень. А ще краще про це дізнаємось з М. Вебера: «Збільшення заробітку його приваблювало менше, ніж полегшення праці: він не питав: скільки я зможу заробити за день, збільшивши до максимуму продуктивність моєї праці; питання ставилось по-іншому: скільки мені потрібно працювати для того, щоб заробити ті ж 2,5 марки, які я отримував до цього часу і які задовольняли

мої *традиційні* потреби» [6, с. 81]. М. Вебер також згадує про «5-6 робочих годин, часто значно менше» [6, с. 85]. Не випадково О. Конт проголосив про необхідність соціології як цілої науки про суспільство (індустріальне суспільство), бо, якщо аграрне суспільство «закручувалось» силою природного розуму (прийшла весна – сіяти, встало сонце – йти до худоби ...), то індустріальне мусило «закрутитись» силою людського розуму, і, часто, в супереч природному (працювати вночі, відпочивати влітку). Серйозним соратником О. Конта став Ф. Тейлор, який розробив концепцію людини економічної, в основі якої лежав принцип будь-якою ціною заставити людину працювати більше (за вироблену понад норму деталь заплатити більше, ніж вартують ідентичні деталі, вироблені у нормований час). Стояла задача «прискорення» людської активності, бо тільки людина на прискоренні могла остаточно розірвати свою індивідуальну прив'язаність до атомістичної структури аграрного буття; інакше кажучи, потрібно було «розкачати» людину, підштовхнути наче до справжньої індивідуальної свободи, насправді ж тільки до вільного індивіда як будівельного атома індустріального буття.

Якщо у традиційному суспільстві плодоносним було зерно, як у прямому, так і переносному (Біблійному) сенсі, то в індустріальному плодоносними мусили стати гроші: «гроші по своїй природі плодоносні і здатні породжувати нові гроші» [6, с. 71], – проголосив М. Вебер, кинувшись у пошук шляхів «вирощування грошей». І якщо він, як справжній науковець, описав таких чимало і так, що ними змогла скористатись визначальна частина європейського населення (середній клас), то К. Маркс, як прагматичний ідеолог, відразу подався у дамки – розказав про найпростіший варіант: людей можна змусити працювати більше, заплативши так, ніби вони не працювали бі-

льше (поняття додаткової вартості). Але гроші мусили накопичуватися, накопичені вони ставали фактором «закручування» індустріального буття, тому справжньою атомізованою одиницею останнього виявився не індивід, а грошовитий індивід.

Що сталося з красивою мрією О. Конта? Що отримав просто індивід – те, що обіцялось: індустріалізацію – поряд із людиною нормально прижилися машини, а вільний індивід, відпрацювавши необхідний час на себе, зазвичай по схемі К. Маркса, змушений працювати ще на свої машини (електроенергію, бензин...). Врешті, людство, обставивши себе атрибутами штучної природи, почало перероджуватися: спочатку омертвів навколишній світ, а потім і сама людина, щоб вижити, вона навчилася їсти штучну їжу, жити в штучному просторі, носити штучний одяг, задовольнятися штучним (репродуктивним) мистецтвом тощо, бо природного на всіх не вистачало. Чи були альтернативи? У цьому часі – вже ні. Вони могли б бути, якби раніше не було І. Канта з його ідеєю «вічного миру» (раніше імперська свідомість розв'язувала проблему нестачі життєвих ресурсів методом війни, що, водночас, корегувала і демографічну ситуацію), якби раніше не було М. Лютера з його 95-ти тезами 1517 року, якби не було теоретиків природного права, договірного походження держави, гуманістів, а, головне, якби не було І. Ньютона, який, розбивши філософію, дав зелене світло науці, озброївши останню дійстичною картиною світу, де було обґрунтоване поняття «прискорення» як необхідної сили, що в природному світі долає протиріччя між рухом і спокоєм, а в соціальному – прірву над різними епохами. Усі ці намічені раніше тенденції завершували свій цикл, спричинивши «парад» соціальних явищ передіндустріального плану.

Арістотель ніяк не міг прийти до того, що Земля може рухатися навколо Сонця.

На те мусили б бути дві причини: природна або примусова. Останньої не спостерігаємо, а перша неможлива. У пустому просторі тіло або стоїть, або рухається прямолінійно і рівномірно, бо як рухоме може спинитися? або нерухоме зрушити з місця? Тому Земля мусить стояти у центрі світу. І. Нью-тон назвав цю силу і знайшов її числове визначення – 9,8: сила, що спричиняє прискорення, має доцентровий характер, будучи властивістю, що йде з центру і розповсюджується на всі місця оточуючого світу, стимулюючи до руху тіла.

Дейстична картина світу добре вписалась у модель саме індустріального суспільства: організація на засаді розуму (механічного атрибуту неорганічного світу, через його опосередкованість у соціальне буття вносились атрибути неживого, що полегшує процес переходу від життя до смерті), людина як ідеальна машина (знайшла на рещті своє втілення проголошена Ж. Ламетрі аналогія!), людина як обслуга машини (малої, побутової, і великої, соціальної), прискорення руху (індивіда і темпів розвитку), доцентровий характер сил, що «закручують» систему (капіталу) ... До речі, модель деїзму нагадує форму «вічного двигуна» у тому розумінні, що її кінця не видно: добуваючи своє буття у соціальних структурах, вона успішно перемістилася у структури мовні, де логіка та сама, тільки форма буття на порядок вища – хтось задав лінгвістичні структури, а потім його присутність стає необов'язковою, бо структури самостійно формують буття. Це добре узгоджується з загальновідомою Біблійною тезою, що Отець до тепер продовжує творити. Можемо припустити: дейстичний Бог і є Отець – одне із втілень Трійці, що на сьогодні вдалось добре розпізнати сучасній людині, завдячуючи тому знанню, що, мов джін, було відкорковане в Едемському саду. Але Бог Триєдиний, і в цьому Його сила, однобічність – прояв слабкості, ми це

зрозуміли, перебуваючи на перехідному рубежі між індустріалізмом і постіндустріалізмом. Реабілітація К. Леві-Стросом мислення сучасної і древньої людини нагадує, що будь-який вихід має сенс не заради відстані, а для збагачення самого сенсу істиною (Мойсей вів свій народ пустинею рівно 40 років, а не 39 чи 41, бо було рівно стільки потрібно, щоб той народ «визрів» до іншого буття). Ми відкинули Бога-Духа і Бога-Сина, йдучи назустріч Богу-Отцю (Творцю), а Він йшов (був змушений йти?) назустріч нам. Чи ще недостатньо пізнали останнього, що задатись завданням справжньої Богоподібності? Бог супроводжував людство усю його історію, а релігії еволюціонували (аграрне буття – католицизм (монастирський аскетизм), індустріальне буття – протестантизм (світський аскетизм), інформаційне буття (люди́нотворчий аскетизм), щоб зберегти зв'язок між Богом і людиною, щоб остання занадто не віддалилась і не відпала. Наш розум виправдовував цей шлях, щоб в наших діях знайти аргументацію своєї істинності. Він вишукував нові категорії і поняття, а окремі люди, наповнювали їх конкретним змістом. Розум вічний і вічні його категорії, а їх наповнення історичне, але безкінечне, що було показане на прикладі категорії деїзму. Інший приклад, категорія «відбір»: первісний відбір природний. Відбираючи, несвідома природа знала (мала) програму: для збереження сильного людського виду, пристосованого до виживання в даних природних умовах. В індустріалізмі відбір здійснює саме суспільство. З якою метою? Не для виживання роду взагалі, а «відібраних» соціальних утворень і за допомогою програм-ідеологій. Яка ж мета може переслідуватись на рівні трансплантаційних технологій, хто буде визначати, кому бути організмом, а кому тільки органом? Як бачимо, матриці скрізь однакові, тільки деміург (Суб'єкт) різний. Усе це демонструє, що ми йдемо шляхом

подальшого «розбивання» атома. Як абсолютно точно про це сказали російські мислителі Горелові: «Вот он, наш XX век. / Все гудит набатом: / Расщепленный человек / Разбивает атом» [7, с. 42]. Йдучи цією дорогою, ми неминуче прийдемо до розбивання соціального атома до деякого фотона – найменшої частини, що немає маси спокою (симулякра?), тоді вже тілесна смерть людства буде неминуча. Схоче, що підготовка у цьому напрямку розпочата, про її дух говорять постмодерністи, але особливо виважено пише В. Кутирев, показуючи парадоксальність ситуації: сучасна людина оволоділа технологіями трансплантації, генної інженерії, що зводять сенс людської тілесності до нуля, проте ще ніколи не поділяла стільки значення своєму тілу [8, с. 33–48]. Якщо абстрагуватись від цього і подивитись з боку, з деякої дійсної відстані, то здається, що мова йде, про індійського Пурушу, якого готують для таємничої жертви, після якої постане новий, зовсім інший світ.

Чи можливий такий фінал сучасного людства? Уже ні, від нього застеріг І. Кант своїми антиноміями, показавши, словами Г. Щокіна, маятниковий цикл людського розуму: стомившись від розбивання, розум обов'язково прийде до складання. Можна згадати і Б. Паскаля з його знаменитою фразою, що слабкий той розум, який не усвідомлює власних меж, а також Г. Гегеля з його поняттями рефлексії і спекулятивного розуму. Втім, індустріальний, шлях людства не був марним, воно розпізнало і запустило такі програми, що уможливають його виживання у надзвичайних, межових, моментах буття. Долучаючи поняття інертності, можемо сказати, що ті програми будуть довго котитись за законами свого власного буття. А людство мусить зайнятись проблемою «виходу».

Постмодерністи розуміють цивілізацію як «простір без виходу назад», однак, ство-

рюючи блага цивілізації, людина, мов «вузлики на пам'ять» самій собі зберігає у бутті присутність попередніх форм соціального буття. Так в аграрному суспільстві присутні елементи варварського, а в індустріальному – того і іншого, а сьогодні найсучасніший замиський тип життя (принади природи + зручності цивілізації = вілла: замиський будинок із хорошим сполученням із роботою у місті): цикл по логіці Г. Гегеля – теза, антитеза, синтез. Ми підходимо до демонстрації, що людство завжди долало ситуації виходу, як пише Б. Юдін, «багато авторів, як і ті, хто підходить до людини з позицій науки, так і ті, хто вивчає її з інших точок зору, у тих чи інших формах і термінах відмічають у статусі ключової риси специфічно людського існування присутню людині (чи закладену в неї?) здатність долати ті чи інші межі» [9, с. 21]. Важко було долати страх селянину, що в історичному «вчора» склав свої пожитки у торбу і пішов до невідомого міста шукати кращої долі. Але справжнього успіху досяг той, хто пішов одним із перших. Важко відірвати наших дітей від комп'ютера ... Скільки разів людство здійснювало перевороти – коперніківський, суб'єкт-об'єктний ... Врешті той переворот зачепив поняття «входу»-«виходу»: у Середньовіччі ціннішим був «вхід» до Раю, ключі від якого мав Петро, у наш час – «вихід» із штучного Раю, але ключі від нього вже у наших руках. Винайшовши комп'ютер, людство не зможе відмовитися від нього. Але ж проблема, власне, не у комп'ютері, а у страхуванні від перспективи формування кіберорганічної системи типу «homo+комп'ютер» [10, с. 21], з якої людина, і то тільки на перших порах, буде «виходити», щоб поспати і задовольнити елементарні потреби, тоді як робота, дозвілля, знайомства, спілкування: все знаходитиметься у середині системи. Соціальна інфраструктура занепадатиме: будівлі руйнуватимуться, авто – ржавити-

муть, а людина спокійно сидітиме у Мережі. А з часом технології забезпечать повний перехід «розчепленої» людини у Мережу: кінець світу (евтаназія людства) буде не страшним, безболісним, представляючи собою телепередачу [1, с. 61]. Щоб цього не сталося, маємо навчитися мистецтву (науці?) «виходу», аналогічно, як приручивши коня, людина не стала кентавром, а тільки вершником (воїном), сконструювавши авто, людина не стала «автом», а тільки «людиною на машині». Кінь, авто, комп'ютер – це тільки історично зумовлені зовнішні чинники, що впливають на формування частки «соціо» в алгебраїчному рівнянні людини. «Біо» залишається тим незмінним центром, у якому усі людські змінні збираються до купи і підсумовуються у людському «Я». Соціальний «парад» катастроф на межі індустріального та інформаційного буття ознаменувався неминучістю «виходу» із різного роду крайнощів. Уже понад семимільйардне людство знову не вмістилося у рамки існуючого соціального буття: урбанізація, обрамлюючись, з одного боку, межею агресії, а з іншого, депресії, «загнала» людство у новий вимір світу – віртуальне буття, і все з тієї ж одвічної установки – прагнення до свободи. Якщо застосувати тезу-антитезу Г. Гегеля, можна сказати, що людство (аналогічно як Абсолютна ідея) розпалося до рівня свободи кожного свого атома. Це, безперечно, вершина, рух далі – це рух над міру (пригадаймо сенс цього поняття в античному розумінні!), отже до смерті.

За тезою-антитезою мусить наступити синтез – логіка спірального циклу.

Пройшовши від життя до смерті, людство мусить пройти від смерті до життя. Ця теза поки що метафорична, міфічна, але саме у ній філософія майбутнього. Як людське тіло, підготовлене дією усіх законів буття (вироку) до смерті, як може не померти? Будь-яка дохристиянська релігія тут «зависне»: розумно створене буття передбачає

порядок через слідування Логосу (закону) у всіх його сферах, у тому числі і людській. Вершиною цієї філософії є поняття «карми» і «сансари». Компроміс дає тільки християнська релігія саме через ідею прощення [4, с. 15–16]: Бог може заради однієї людини відмінити усі закони розумного впорядкованого світу і дарувати прощення. І світ не програє, а тільки виграє. Який саме Бог? Відповідь проста: Бог-Син (Боголюдина). Серед неорелігій, вочевидь, пройде «відбір» і справі розбудови інформаційного суспільства прислужаться саме ті з них, що «розкручуватимуть» цю ідею. Зрештою, це може буде і якийсь оновлений (синтезований з протестантизмом) варіант католицизму. Такий синтез покаже, що софістична по своїй природі задача «чи може Бог створити такий камінь, якого не підніме» буде розв'язана у такій інтерпретації: так, в момент, коли буде вирішуватися життя невинної людини. На цій підставі люди створять (назвуть, бо Г. Сковорода уже створив) нову світоглядну модель (різновид монодуалізму, такий собі теодеїзм? Органометаністизм?), з якої буде впливати подвійна, ексцентрично-центрична, природа людини. У новій філософії «Я» не буде розумітися як чисте «єго», бо такою людина є не взагалі, а тільки з точки зору її індивідуального несвідомого. «Я» постане крізь призму Східного поняття «чакри», що й за-свідчуватиме взаємоперехід між Сходом і Заходом (на рівні людства, а також обох півкуль мозку окремої людини; об'єм дослідження не дозволив вклинити думку, про «однопівкульну інвалідність» сучасної людини). Це «Я» буде міститися у людському серці, що виконує, з одного боку, роль механічного двигуна (велике коло кругообігу), а з іншого (мале коло кругообігу) має особливий, відокремлений (і недослі-

джений) зв'язок з мозком. Можливо, мозок виконує щодо серця роль, ідентичну тій, що виконуватиме комп'ютер щодо людини у постіндустріальному бутті (швидкого розрахунку, інваріантного пошуку тощо). А по тому може ми й наповнимся Духом і будемо справді як Боги, тільки смертні, щоб вони нам не зазрили (чого особливо боялися у Римі). Можливо, віртуальність спеціально дана нам для випробування своїх сил саме у такому світі. Свого часу В. Гоголь писав, що мистецтво є сферою для перевірки ідей перед маніфестацією їх до дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоружий, С. Человек и эго три дальних удела. Новая антропология на базе древнего опыта / С. Хоружий // Вопросы философии. – 2003. – № 1. – С. 38–62.
2. Щокін, Г. Створення світу та кінець часів. – К., 2006. – 367 с.
3. Лекторский, В. Умер ли человек / В. Лекторский // Человек. – 2004. – № 4. – С. 10–16.
4. Історія філософії. Проблема людини та її меж : Навчальний посібник / Н. Хамітов, Л. Гармаш, С. Крилова / За ред. Н. Хамітова – К. : Наукова думка, 2000. – 270 с.
5. Франко, І. Подільність чи неподільність ґрунтів / Іван Франко // Зібрання творів у 50-ти томах. Наукові праці. Томи 44–47. Книга 2. – К. : Наукова думка, 1985. – 765 с.
6. Вебер, М. Протестантская этика и дух капитализма. – М., 1990. – 808 с.
7. Горелов, А. А. Расщепленный человек / А. А. Горелов, Т. А. Горелова // Человек. – 2004. – № 5. – С. 39–46.
8. Кутырев, В. От какого наследства мы не отказываемся / В. Кутырев // Человек. – 2005. – № 1. – С. 33–48.
9. Юдин, Б. О человеке, его природе и его будущем / Б. Юдин // Вопросы философии. – 2004. – № 2. – С. 16–28.
10. Кутырев, В. Апология человеческого (предпосылки и контуры консервативного философствования) / В. Кутырев // Вопросы философии. – 2003. – № 1. – С. 63–76.

Надійшла до редколегії 04.05.2012.

Прийнята до друку 28.08.2012.